

مطبوعات آذربایجان در دوره مشروطیت

روزنامه مجاهد؛ ارکان مرکز فنی تبریز

محمد عزیزی
www.ketab.ir

نشر اختر

تبریز

سرشناسه	عزیزی، محمد، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	مطبوعات آذربایجان در دوره مشروطیت روزنامه مجاهد: ارگان مرکز غیبی تبریز/ محمدعزیزی.
مشخصات نشر	: تبریز: اختر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۳۶ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۸۶-۲۶۴-۶:
وضعیت فهرست نویسی: فینپا	
یادداشت	مطبوعات -- ایران -- آذربایجان -- تاریخ
موضوع	مطبوعات -- ایران -- آذربایجان -- تاریخ
موضوع	Press agents -- Iran-- Azerbaijan-- History:
موضوع	نشیستری آذربایجانی، سیدمحمد
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	Mojahed (Newspaper) :
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	مطبوعات -- ایران -- تبریز -- تاریخ
موضوع	Press -- Iran-- Tabriz-- History :
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	-- IranNewspapers-- History-- Azerbaijan :
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	Newspapers -- History-- Iran-- Tabriz :
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	: مجاهد (روزنامه)
موضوع	ایران -- تاریخ -- انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ق. -- انجمن‌ها و کمیته‌ها
موضوع	Iran -- History -- Constitutional Revolution, 1906 - 1909 -- Societies :
رده بندی کنگره	PN۵۴۴۹:
رده بندی دیویی	۷/۵۵۳:
شماره کتابشناسی ملی	۵۷۷۵۲۰۷:

نشر اختر

مطبوعات آذربایجان در دوره مشروطیت (روزنامه مجاهد) ارگان مرکز غیبی تبریز

محمد عزیز

ناشر: نشر اختر

چاپ دوم ۱۳۹۹ • ۲۳۶ صفحه • قطع وزیری • ۲۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۶-۲۶۴-۶

تبریز- اول خیابان طالقانی، روبروی مصلی، نشر اختر

تلفن: ۰۹۱۴۱۱۶۶۸۹۷ و ۰۴۱-۳۵۵۵۳۹۳

قیمت: ۵۸۰۰۰ تومان

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست عناوین

۵	.....	مقدمه
۵	.....	اهمیت منطقه قفقاز
۱۶	.....	نگاهی به تاریخ مطبوعات در آذربایجان و تبریز : روزنامه های تبریز در دوره مشروطه
۱۶	.....	انجمن
۱۹	.....	آذربایجان
۲۱	.....	ناله ملت
۲۳	.....	استقلال
۲۴	.....	مساوات
۲۴	.....	بوقلمون
۲۵	.....	تبریز
۲۵	.....	مرکز غیبی تبریز
۲۸	.....	الگوگیری از مبارزات مردم قفقاز
۳۱	.....	پیامدهای تأسیس مرکز غیبی تبریز
۳۷	.....	دیدگاههای روزنامه مجاهد در ارتباط با مسایل روز جامعه
۴۵	.....	معرفی نسخه روزنامه مجاهد
۴۸	.....	دلیل تأسیس روزنامه
۴۸	.....	نامگذاری

- مقدمه :

- اهمیت منطقه قفقاز :

تاریخ پر فراز و نشیب این سرزمین همیشه شاهد رخداد‌های تاثیرگذار و سرنوشت سازی بوده است که هر کدام از این رخدادها به جای خود شایسته بررسی های نو و نگرش های جدید هستند. از جمله مهم ترین رخداد‌های این سرزمین که به نوعی ارتباط مستقیم با سرنوشت سیاسی و اجتماعی جامعه امروزمین ما دارد می توان به پیدایش سلسله حکومتی قاجار اشاره کرد. پیدایش این سلسله حکومتی در سپهر سیاسی این سرزمین همراه با رخداد‌های جهانی و بین المللی سبب شد تا نسل های متمادی از مردمان یک جغرافیای مشخص از تاثیرات آن بهره مند شوند. بروز حوادثی مانند انقلاب کبیر فرانسه، بروز انقلاب صنعتی و پیدایش طبقه کارگر، بروز تفکراتی مانند سوسیالیسم و ناسیونالیسم و پیدایش مفاهیمی مانند استعمار و رقابت های استعماری و... جزئی جدانشدنی از قرار گیری سلسله حکومتی قاجاریه در راس هرم قدرت سیاسی این سرزمین هستند. با این تحولات جهانی و سرعت بی سابقه پیشرفت های بشر آن دوره و اشتهای سیری ناپذیر دولت های اروپایی برای تامین منافع حداکثری خود، سلسله حکومتی قاجار و سیستم دیوانسالاری دیرپا - اما ناتوان و ناسازگار با مقتضیات دوران جدید - وارد عرصه رقابتی سنگین شده و قدم در وادی گذاشت که در آن اغلب رخدادها برای قاجارها و سیستم دیوانسالاری فرسوده آنها نا آشنا و نامفهوم بود. برای پی بردن به اهمیت زمانی سلسله قاجار و درک درست واقعیات آن دوره باید اندکی در تاریخ ادوار قبلی منطقه درنگ کرده و به منطقه ای به نام قفقاز نگاهی دوباره بیاندازیم تا اهمیت و ارزش رخداد‌های آن از نظر سیاسی، فکری، اقتصادی، نظامی و... برای ما آشکار شود چون در ادوار بعدی اغلب تماس های فکری، عقیدتی، سیاسی و نظامی تاثیرگذار بر منطقه آذربایجان مانند جنگ با روسیه تزاری، ورود

تفکرات جدید، ارتباط با دنیای جدید، ورود مظاهر نوین تمدنی و... از این منطقه سرچشمه گرفته است.

منطقه قفقاز جزو معدود مناطقی است که سده های متمادی به دلیل دارا نبودن موقعیت جغرافیایی و تمدنی خاص، مورد نظر اغلب حاکمان و فرمانروایان زمان نبوده است حتی چنگیزخان نیز در موقع تقسیم قلمرو خود بین فرزندان، اشاره ای صریح به اینکه این منطقه در حاکمیت کدام یک از فرزندان قرار خواهد گرفت، نداشته است که این امر در دوره حکومت ایلخانان مغول سبب درگیری های متعدد بین حاکمان دشت قبچاق و ایلخانان شد و بارها شهر تبریز و منطقه آذربایجان را دستخوش تهاجم و غارت گرداند. دفاع از مرزهای شرقی برای مغولان از اهمیت بالایی برخوردار است اما حفظ و صیانت قفقاز برای مغول از آن نظر مهم است که آذربایجان و اران را مرکز حکومت قرار گرفته است.^۱ نبردهای متعدد ایلخانان مغول با اردوی دشت قبچاق برای حفظ و حراست دربند و ماوراء قفقاز از این رو برای ایلخانان اهمیت داشت که آذربایجان مرکز حکومت آنها بوده است. با مرگ منگو، هلاکو اغلب نیروهای خود را در آذربایجان متمرکز کرد و لذا آنها در شام از ممالیک مصر شکست خوردند^۲ تمرکز شدید نیرو در آذربایجان در این دوره از یک طرف هم بیانگر اهمیت این سرزمین در برابر خواسته ها و نیات سایر فرزندان چنگیز بود، امری که بعد از مرگ منکوقاآن به سرعت خود را نشان داد و اولین درگیری بین اردوی دشت قبچاق و هلاکو خان به وقوع پیوست. بعد از این درگیریها راه تجارت بین این دو خان نشین بسته شد زیرا تجار هر یک از این کشورها در ممالک دیگر گرفتار آزار و اذیت شده و اموال خویش را از دست دادند و هلاکو دستور داد اموال بازرگانان که از سوی «برکه اوغول»

^۱ - برتولد، اسپولر، تاریخ مغول در ایران، ترجمه محمود میرآفتاب، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ ششم، ۱۳۷۶.

^۲ - ج. ساندرز، تاریخ فتوحات مغول، ترجمه ابوالقاسم حالت، تهران، امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۶۱، ص ۱۱۴.

در آذربایجان موجود بود به نفع خزانه دولت ضبط گردد. این درگیری بعد از فروپاشی ایلخانان مغول هم در زمان حکومت جلایریان و چوپانیان نیز کماکان ادامه داشت. با قدرت گرفتن خانقاه شیخ صفی الدین اردبیلی و نبود سیستم حکومتی و همچنین خلاء قدرت سیاسی در آن دوره، اقدامات شیوخ صفوی برای کسب قدرت سیاسی آغاز شد. سیاست جهاد با کفار که در دوره صفویه به شدت از سوی وارثان خانقاه شیخ صفی الدین اردبیلی پیگیری می شد از ثمرات همین قدرت طلبی خاندان صفوی به شمار می آید. روند تمایل صوفیان صفوی به سمت کسب قدرت سیاسی با ریاست جنید (از سال ۸۵۱ الی ۸۶۰ ه. ق) ملقب به «سلطان»^۲، سیر شتابانی به خود گرفت. وی با مخالفت عمویش شیخ جعفر و جهانشاه قراقویونلو، با عبور از اران و شروان به اوزون حسن آق قویونلو پناه برد و در شهر «آمد» با خواهر وی یعنی خدیجه بیگم ازدواج کرد.^۳ وی تنها شاهد فعالیت‌های سیاسی ملجاء خویش نبود بلکه ناظر عملیات جنگی او در گرجستان هم بود به این دلیل وی نیز به تاسی از اوزون حسن، ثواب و غزا و جهاد مطلق نظر ساخته تا موازی ده هزار کس از غزات صوفیه به داعیه غزای چرکس به سمت شیروان روان شدند.^۴ به این ترتیب اقوام متعدّد ساکن در قفقاز به نوعی سرخوردگی از سیاست های دول حاکم بر ایران دچار ساخت و اگر گفته شود که قفقاز در زمان صفویه و خیلی زمان قبل تر از قاجارها از بیکر سیاسی و جغرافیایی ایران جدا شده بود، شاید راه به خطا نرفته باشیم به طوری که در اواخر عمر این سلسله و با پیشروی روس‌ها و عثمانی‌ها در قفقاز، طهماسب صفوی که در قزوین مستقر شده بود با تزار روسیه پیمانی منعقد کرد مبنی بر اینکه دولت روسیه به او کمک نماید تا حکومت

۱- تحریر تاریخ و صاف، به قلم عبدالمحمد آینی، تهران، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۴۶، ص ۲۸.

۲- راجر، سیوری، ایران عصر صفوی، ترجمه کامبیز عزیری، تهران، نشر مرکز، چاپ اول، ۱۳۷۲، ص ۱۷.

۳- اسکندریبیگ، ترکمان، تاریخ عالم آرای عباسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۰، چاپ دوم، جلد اول، ص ۳۱. ونیز: والتر، هیتس، تشکیل

دولت ملی در ایران، ترجمه کیکاوس جهانداری، تهران، نشریه کمیسیون معارف، ۱۳۴۶، ص ۴۷.

۴- اسکندر بیگ ترکمان، تاریخ عالم آرای عباسی، جلد اول، ص ۳۱.